

Előszó

1. A tulajdonnevek és a szótárkészítés kapcsolatát gyakran jellemzi problematikus-ként a vonatkozó szakirodalom – eleve nem függetlenül a tulajdonnevek nyelven belüli sajátos helyének, szerepkörének, jelentésének kérdéseitől. Míg egyes szótárak elvszerűen igyekeznek kizárni a tulajdonneveket anyagukból, más szótárak megengedőbbek, esetleg kifejezetten befogadóak a tulajdonnevek irányában, s léteznek ezek típusainak feldolgozására specializálódott tulajdonnévszótárak is. A vonatkozó szótárak profilja, válogatási szempontjai, anyagának elrendezése és kidolgozásának módja ugyancsak többféle lehet, s ezek szintén számos megoldandó elméleti és gyakorlati kérdést vetnek fel a tulajdonnevek lexikográfiájával kapcsolatban.

A jelen tanulmánykötet ennek a sajátos alkalmazott nyelvészeti, illetve alkalmazott névtani problémakörnek a vizsgálatára fordítja figyelmét, a magyar névkutatás és a magyar szótártan vonatkozó fontosabb munkáit, eredményeit és jellemzőit állítva a középpontba. Célja, hogy bár nem teljes, de a korábbiaknál átfogóbb, vagy legalábbis sokszínűbb áttekintést nyújtson e területről, fontosabb és jellemző szótári munkáiról, összetett problematikájáról, s hogy bizonyos vonatkozásokban a magyar tulajdonnevek szótári feldolgozásának szűkebb értelemben vett témakörén túli kitekintést nyújtson olvasóinak.

2. A kötet első nagy fejezete, mely kivételesen egyetlen tanulmányból áll, a tulajdonnevek szótári feldolgozásának alapkérdéseit tárgyalja. FARKAS TAMÁS azt mutatja be, hogy miképpen kaphatnak helyet a tulajdonnevek a referenciaművek alaptípusaiban, különösen a szótárakban és a szótártan történetében; s hogy milyen elvi és gyakorlati kérdésekkel, illetve lehetőségekkel kell számolniuk a szótárak készítőinek általában egy nyelv tulajdonneveinek a szótári feldolgozása során.

Az egynyelvű szótárak fő típusainak körébe nyújt betekintést a kötet második nagy fejezete. GERSTNER KÁROLY tanulmánya azt tárgyalja, hogy miképpen jelennek meg a tulajdonnevek a magyar nyelv történeti és etimológiai szótáraiban, e két, egymással érintkező szótártípus hazai történetében. Hasonlóképpen vizsgálja JUHÁSZ DEZSŐ a tulajdonnevek megjelenését a magyar tájszótárak (s részben a nyelvatlaszok) anyagában. MÁRTONFI ATTILA pedig egy speciálisabb szótártípus, a magyar helyesírási szótárak történetében követi nyomon a tulajdonnevek egyes típusainak, illetve példáinak felvételét.

A többnyelvű szótárak lexikográfiájának kérdéskörét érintik a kötet harmadik nagy fejezetének tanulmányai. FÁBIÁN ZSUZSANNA az olasz–magyar szótárak fontosabb képviselőinek elemzésén keresztül mutatja be azokat a kérdéseket, amelyek a kétnyelvű szótáraknak a tulajdonnevek szótári feldolgozásával kapcsolatos feladatait és megoldásait jellemzik. SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ pedig egy speciális, az enciklopédia műfajához közel álló típus, az ún. kulturális szótárak műfajában vizsgálja a tulajdonnevek kezelésének további lehetőségeit és szempontjait.

A negyedik nagy fejezet a magyar tulajdonnévszótárak főbb típusainak körébe vezet olvasóját. KOVÁCS ÉVA tanulmánya a történeti helynévszótárak témaköréről, annak fontosabb képviselőiről ad történeti ívű s napjainkig tartó áttekintést és jellemzést.

N. FODOR JÁNOS írása a történeti személynévszótárak állományát mutatja be hasonló szempontból és tematikus jelleggel, az egyes nyelvtörténeti korszakok szerinti áttekin- tésben. SLÍZ MARIANN pedig a laikus keresztnévszótárak eddig kevés figyelemre méltá- tott témakörét és problémáit teszi módszeres elemzés tárgyává tanulmányában.

A kötet ötödik nagy fejezete a magyar tulajdonnevek lexikográfiai feldolgozását il- lető szokásos szakmai látókört igyekszik tovább bővíteni. A fejezet három tanulmánya arra fordítja figyelmét, hogy milyen módon és mértékben, illetve milyen (etimológiai) magyarázatokkal jelenik meg a magyar tulajdonnévanyag a szomszédos országok, il- letve (állam)nyelvek szótáraiban. BENŐ ATTILA a román, BAUKO JÁNOS a cseh, illetve szlovák, SEBESTYÉN ZSOLT pedig az ukrán tulajdonnévszótárak anyagában teszi vizsgá- latának tárgyává ezt a kérdést.

A tanulmánykötet utolsó nagy fejezete a tulajdonnevek állományával összefüggő köznevek irányába ágítja tovább a témakör kutatását. BÁBA BARBARA írása a magyar földrajzi köznevek szótári feldolgozásának már megvalósult példáját mutatja be. TA- KÁCS JUDIT tanulmánya pedig a köznevesült tulajdonnevek szótárakba foglalásának kér- déskörét és további lehetőségeit tárgyalja.

3. A kötetben megjelent tanulmányok többsége előadásként elhangzott a 2017. novem- ber 29-én, az ELTE Bölcsészettudományi Karán megtartott, Alkalmazott Név kutatás 2017. Nevek és szótárak című konferencián. A konferencia szervezői az ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete, a KRE Magyar Nyelvtudományi Tanszéke és a Ma- gyar Nyelvtudományi Társaság Névtani Tagozata voltak. A konferencia-előadások java, további tanulmányokkal kiegészülve, alkotja a jelen tanulmánykötet anyagát.

Az egyes tanulmányok szerzői a magyar nyelvtudomány, különösképpen a névkutatás, illetve a lexikográfia magyarországi és határon túli művelői, jórészt egyúttal szótárak szer- kesztői, szerzői. A kötetben szereplő 14 tanulmány anonim lektorálásáról két-két (olykor három) szakember gondoskodott, a kötet szakmai színvonalát biztosítandó. A szerzők rövid bemutatását a kötet végén, a további közreműködők felsorolását a kötet címgnyegedében adjuk közre. Munkájukat ezúttal is köszönjük.

A kötet elkészítését, illetve hagyományos és szabad hozzáférésű, online megjelente- tését az ELTE Bölcsészettudományi Karán megvalósuló Tématerületi Kiválósági Pályázat, valamint a Nemzeti Kulturális Alap pályázati támogatása tette lehetővé. Támogatásukért szintén köszönettel tartozunk.

A szerkesztők

Foreword

The volume entitled Proper names and dictionaries deals with a special field of applied linguis- tics or more exactly, applied onomastics. Studying the lexicographic processing of proper names, its types, opportunities, and wider problems, it focuses on the results of Hungarian onomastics and lexicography. The thematic chapters contain 14 peer-reviewed papers from authors who represent various scientific institutions of contemporary Hungarian linguistics.